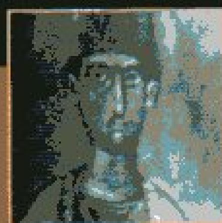
ΤΕΥΧΟΣ 302 ■ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2022 ■ € 5,00

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ ΡΕ ΑΛΕΞΗ (1426-1427)

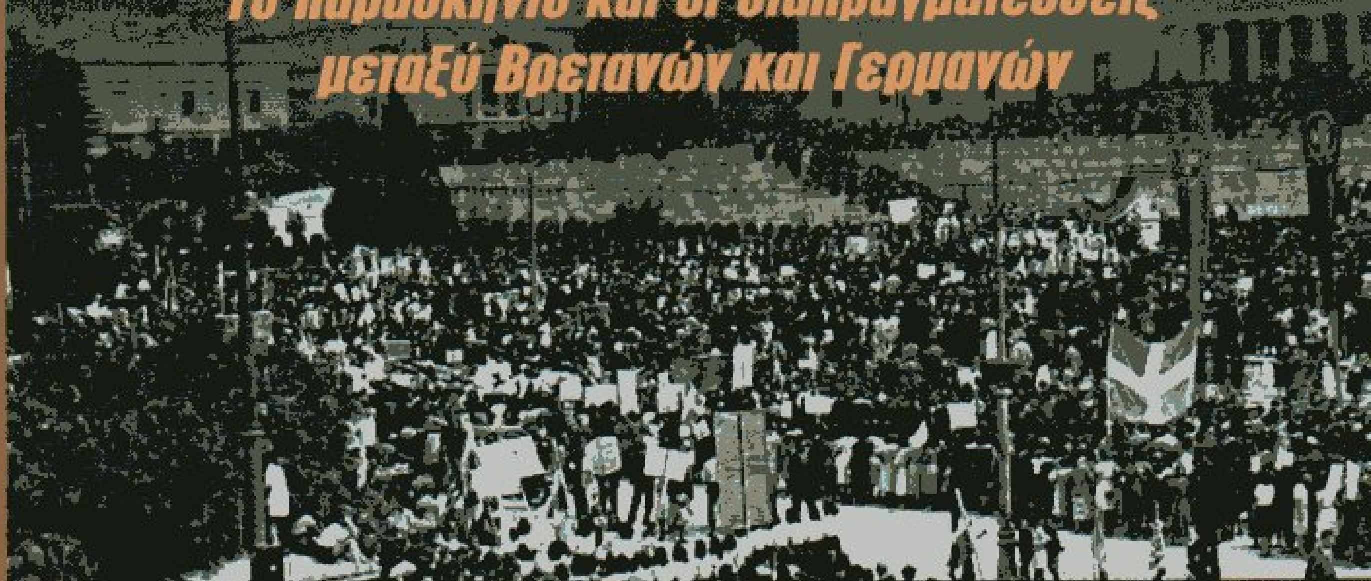
Οι Κύπριοι χωρικοί επαναστατούν εναντίον της Φραγκοκρατίας

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ΕΚΚΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΟΧΗΣ (1944)

Το παρασκήνιο και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Βρετανών και Γερμανών

ΒΡΕΤΑΝΙΚΕΣ ΥΠΕΡΠΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η RAF φωτογραφίζει μυστικές βάσεις κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου

Ο ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η επέμβαση της Δανίας (1625-1629)

ISSN 1109-0510

ΑΝΟΔΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΡΙΒΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΥ

Διάλογος Αθηναίων και Μηλίων

Ο Ριχάρδος Α΄ ο Λεοντόκαρδος
παραχώρησε την Κύπρο
στον Γκυ ντε Λουζινιάν
(πορτρέτο του Μερί-Ζοζέφ Μπλοντέλ,
19ος αιώνας).

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΟΥ Ρε Αλέξη (1426-1427)

Οι Κύπριοι χωρικοί επαναστατούν εναντίον της Φραγκοκρατίας

ΜΙΧΑΗΛ ΗΛ. ΝΤΑΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ

Η εξέγερση τού Ρε Αλέξη (1426-1427) εξέφρασε την πολιτική, κοινωνική, θρησκευτική και ιδεολογική αντίσταση των φτωχών χωρικών της Κύπρου εναντίον της φράγκικης άρχουσας τάξης και των συνεργαζόμενων με αυτή μελών τής ορθόδοξης τοπικής κοινότητας. Οι ξεσηκωμένοι Κύπριοι ανακήρυξαν τον δικό τους βασιλιά, τον Αλέξη, και για δέκα περίπου μήνες πολέμησαν, με πενιχρά μέσα, για να αποτινάξουν τον φραγκικό ζυγό που τους καταδυνάστευε. Οι Λατίνοι κατέπνιξαν την εξέγερση και εκτέλεσαν, με τον πιο βάναυσο τρόπο, τον Αλέξη και τους υπόλοιπους αρχηγούς των χωρικών.

Ο Ρε Αλέξης, τον οποίο οι πάροικοι αναγόρευσαν ρήγα, δηλαδή βασιλιά τους.

Το 1192, ο Βασιλιάς της Αγγλίας Ριχάρδος Α΄ ο Λεοντόκαρδος (1189-1199) παραχώρησε την Κύπρο στον Αντιβασιλέα της Ιερουσαλήμ Γκυ ντε Λουζινιάν, ο οποίος έθεσε τα θεμέλια του μεσαιωνικού βασιλείου, του επονομαζόμενου Ρηγάτου της Κύπρου, το οποίο αποτελούσε ουσιαστικά συνέχεια του Βασιλείου της Ιερουσαλήμ και διατηρήθηκε έως το 1489, όταν το νησί κατέλαβαν οι Βενετοί. Το νησί ανήκε, πλέον, στους έκπτωτους βασιλείς των Ιεροσολύμων και από το όνομα της δυναστείας αποκαλείτο Βασίλειο των Λουζινιανών, το οποίο κατόπιν έφερε τον τίτλο «Βασίλειο των Ιεροσολύμων και της Κύπρου».

Οι Κύπριοι δεν αποκαλούσαν ποτέ βασιλιάδες τους Λουζινιανούς. Ούτε και στα Χρονικά εκείνης της περιόδου αναφέρονται ποτέ ως βασιλιάδες και βασίλισσες, αλλά ως ρήγες και ρήγαινες, που ως έννοιες έχουν την ίδια σημασία. Στη συνείδηση του κυπριακού λαού, βασιλιάς ήταν πάντοτε ο Αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης, ενώ, αντίθετα, κανένας Λουζινιανός δεν υπήρξε ποτέ βασιλιάς, αλλά πάντοτε ρήγας.

Ο Γκυ φρόντισε να ενδυναμώσει την εξουσία του με εποίκους λατινογενούς προέλευσης. Για τον σκοπό αυτόν προσκάλεσε στο νησί Λατίνους, οι οποίοι ήταν εγκατεστημένοι σε άλλες φραγκοκρατούμενες περιοχές της Ανατολής. Στους Φράγκους ευγενείς παραχωρήθηκαν 300 φέουδα, ενώ σε άλλους εποίκους δόθηκαν αστικά και στρατιωτικά προνόμια και συγκεκριμένα σταθερά εισοδήματα –τα λεγόμενα «μηνία»–, εμπορικές εκχωρήσεις και άλλα οικονομικά οφέλη.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΡΩΜΑΤΩΣΗ

Ο πληθυσμός της Κύπρου αποτελείτο από τους προνομιούχους Λατίνους αποίκους, την αριστοκρατία και τους αυτόχθονες Έλληνες. Την αριστοκρατία του βασιλείου συγκροτούσαν βαρώνοι, κόμητες, ιππότες και άλλοι τιτλούχοι κάτοχοι φέουδων και αξιωμάτων, οι οποίοι προέρχονταν από τους σταυροφόρους και τα φραγκικά κρατίδια της Ανατολής. Μεταξύ της αριστοκρατίας και του λαού παρεμβάλλονταν οι αστοί, οι έμποροι και οι ελεύθεροι επαγγελματίες, από τους οποίους οι περισσότεροι είχαν φθάσει στην Κύπρο από ευρωπαϊκά κράτη ή από τη Συρία και την Παλαιστίνη, «φεύγοντες την τουρκικήν μάχαιραν». Στους αστούς στηρίχθηκαν οι ρηγάδες της Κύπρου για την εξασφάλιση της επιβολής τους στους ντόπιους.

Στην κοινωνική και οικονομική διάρθρωση του ελληνικού πληθυσμού της Κύπρου, υπό την κυριαρχία των Φράγκων φεουδαρχών, διακρίνονται τρεις βασικές τάξεις: οι δουλοπάροικοι, οι περπυριάριοι και οι απελεύθεροι. Οι δουλοπάροικοι, οι οποίοι αναφέρονται γενικά ως πάροικοι, αποτελούσαν το 80-85% του πληθυσμού της νήσου. Η πλειοψηφία τους ήταν Ρωμιοί, υπήρχαν, όμως, και Αρμένιοι. Οι πάροικοι επάνδρωναν τις φεουδαρχικές ιδιοκτησίες και επωμίζονταν το βάρος του μεγαλύτερου μέρους της αγροτικής παραγωγής. Ήταν προσαρτημένοι στην ιδιοκτησία του φεουδάρχη, μπορούσαν, όμως, να έχουν και μικρή προσωπική αγροτική ιδιοκτησία, από την οποία παρέδιδαν το ένα τρίτο της παραγωγής υποχρεωτικά στον κύριό τους. Δεν είχαν δικαίωμα να μετακινηθούν από το φέουδο, ενώ ο δουλοπαροικιακός προ-

Ο Γκυ ντε Λουζινιάν έθεσε τα θεμέλια του μεσαιωνικού βασιλείου της Κύπρου (πίνακας του Φρανσουά-Εντουάρ Πικό, 1843).

σωπικός θεσμός μεταβιβαζόταν στους απογόνους τους.

Η απαγόρευση μετακίνησης των παροίκων μαρτυρείται και σε ένα σχετικό διάταγμα του τελευταίου Φράγκου Βασιλιά της Κύπρου Ιακώβου Β΄, του επονομαζόμενου Νόθου, του έτους 1468, μεταφρασμένο, μάλιστα, τότε στα ελληνικά, δηλαδή στην κυπριακή διάλεκτο της εποχής. Μεταξύ άλλων, το διάταγμα αυτό ανέφερε τα εξής: «[...] να γίνει ένας διαλαλημός εις όλα τα χωριά και προάστια, μοναστήρια, αμπελικές [...] το πώς οι τσιβιτάνοι και παραβιτσάνοι [δηλαδή οι χωροφύλακες και οι αγροφύλακες] των αυτών χωριών και πλατείων να γυρέψουν όπου εύρουν ανθρώπους και γυναίκες και κοπέλλια όπου δεν είναι από τους τόπους τους, όπου ευρίσκονται και δεν είναι αγρωνισμένοι πως ενι λεύτεροι, να τους πιάννουν και να τους δήννουν αξάγκωνα [...] και αν εν πάροικοί μας, να τους παιδεύουν [δηλαδή να τους βασανίζουν] και να τους πέμπουν εις τα χωρία μας, και άνευ πάροικοι άλλους, να τους παιδεύγης εσού και να τους παίρνουν οι αφέντες τους».

Την ολοκληρωτική εξάρτηση των παροίκων από τον αφέντη τους συμπλήρωνε ο θεσμός της «αγγαρείας», σύμφωνα με τον οποίο έπρεπε να προσφέρουν εργασία στα φεουδαρχικά κτήματα, ορισμένες ημέρες της εβδομάδας, συνήθως δυο ή τρεις, χωρίς, όμως, να αμείβονται. Ο φεουδάρχης ασκούσε απόλυτη δικαιοδοσία στους παροίκους και μπορούσε να τους επιβάλλει οποιαδήποτε ποινή, εκτός από τη θανατική και τον ακρωτηριασμό. Ο κάθε πάροικος επιβαρυνόταν προσωπικά και με ετήσιο κατά κεφαλήν φόρο.

Η τάξη των περπυριαρίων προερχόταν από δουλοπαροίκους, οι οποίοι αποκτούσαν την προσωπική τους ανεξαρτησία έναντι πληρωμής ετήσιου φόρου, που ανερχόταν σε δεκαπέντε υπέρπυρα (χρυσά) νομίσματα. Ο αριθμός των περπυριαρίων κυμαινόταν κατά περιόδους και δεν ήταν άσχετος με την οικονομική κατάσταση του βασιλείου, δεδομένου ότι τα έσοδα του κράτους από την καταβολή του αναγκαίου για τη μετάταξή τους ποσού ενίσχυαν το δημόσιο ταμείο. Οι περπυριάριοι ήταν ελεύθεροι, αλλά τα κτήματα και τα εισοδήματά τους είχαν τις ίδιες ανάλογες επιβαρύνσεις των παροίκων.

Η τάξη των απελεύθερων ή «φραγκομάτων» περιελάμβανε τους υποτελείς, οι οποίοι κατόρθωναν να αποτινάξουν τον προσωπικό υποτελικό θεσμό, είτε του περπυριαρίου είτε του παροίκου. Ο ελεύθερος πληθυσμός των αστικών τουλάχιστον κέντρων αποτελείτο από ελάχιστους μόνο Κύπριους, ιδίως όσους είχαν κάποια μόρφωση ή καταγωγή, οι οποίοι συμβιβάστηκαν με τη φράγκικη αριστοκρατία.

Άγαλμα του τελευταίου Φράγκου Βασιλιά της Κύπρου Ιακώβου Β΄ του Νόθου, σε διάταγμα του οποίου μαρτυρείται η απαγόρευση μετακίνησης των παροίκων.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Κατά τη διάρκεια του 14ου και 15ου αιώνα, η γεωργική οικονομία της Κύπρου στηριζόταν στην καλλιέργεια των δημητριακών –σιτάρι και κριθάρι–, του ζαχαροκάλαμου και του βαμβακιού. Το ζαχαροκάλαμο και το βαμβάκι κατατάσσονται στις λεγόμενες βιομηχανικές καλλιέργειες, δηλαδή στις καλλιέργειες που παράγονται μαζικά. Συνεπώς, υπήρχε πλεόνασμα παραγωγής των συγκεκριμένων προϊόντων, τα οποία φυλάσσονταν σε αποθήκες ή υφίσταντο επεξεργασία, προκειμένου να γίνει η εξαγωγή τους σε άλλες χώρες. Ιδίως η καλλιέργεια της ζάχαρης ήταν πολύ προσοδοφόρα για την ολιγαρχία των φεουδαρχών, η οποία διαχειριζόταν τη διαδικασία παραγωγής της. Οι μεγαλύτερες φυτείες ζα-

Η Κύπρος, όπως απεικονίζεται στον χάρτη του Αβραάμ Ορτέλιους (1573).

χαροκάλαμου στην Κύπρο βρίσκονταν κυρίως στην Επισκοπή, στην περιοχή της Λεμεσού, καθώς και στη Λεύκα. Στα μέσα του 15ου αιώνα, στις μεγάλες φυτείες της Επισκοπής απασχολούνταν περίπου 400 άτομα. Το κυπριακό ζαχαροκάλαμο έδινε ζάχαρη άριστης ποιότητας, σε μεγάλες ποσότητες, που ικανοποιούσε τις ανάγκες του δυτικοευρωπαϊκού κόσμου.

Την ίδια περίοδο, διαδοχικά κύματα διαφόρων λοιμωδών νοσημάτων εξαπλώθηκαν στην Κεντρική Ασία, την Ανατολική Μεσόγειο και τη Δυτική Ευρώπη, προκαλώντας πολύ μεγάλες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές. Χαρακτηρίζεται ως η εποχή του λεγόμενου «Μαύρου Θανάτου» και η Κύπρος ήταν μία από τις πρώτες περιοχές που επλήγησαν από τις μεταδοτικές ασθένειες, από τα μέσα ήδη του 14ου αιώνα. Ο Άραβας χρονογράφος Αλ Μακριζί αναφέρει ότι ήταν τόσο πολλά τα θύματα, που οι Κύπριοι, τον αιώνα αυτόν, θεωρούσαν ότι είχε φθάσει το τέλος του κόσμου.

Ταυτόχρονα, τόσο ο 14ος όσο και ο 15ος αιώνας εντάσσονται στη γνωστή ως η «μικρή εποχή των παγετώνων» περίοδο, η οποία διήρκεσε από το 1300 έως το 1800. Ήταν μία περίοδος κλιματολογικών αλλαγών στην Ανατολική Μεσόγειο και γενικότερα σε όλο τον κόσμο. Στην Ανατολική Μεσόγειο παρατηρούνταν πολύ ψυχροί χειμώνες με ξηρασία, που επηρέαζαν τη γεωργι-

Οι Ιωαννίτες ιππότες δρούσαν ως πειρατές και αιχμαλώτιζαν αρκετές χιλιάδες Άραβες, τους οποίους πουλούσαν ως σκλάβους.

κή παραγωγή. Οι επιδρομές των ακρίδων και ιδίως της μαροκινής στην Κύπρο, σε μια εποχή που δεν υπήρχαν τα μέσα για την αντιμετώπισή τους, κατέστρεφαν τις καλλιέργειες.

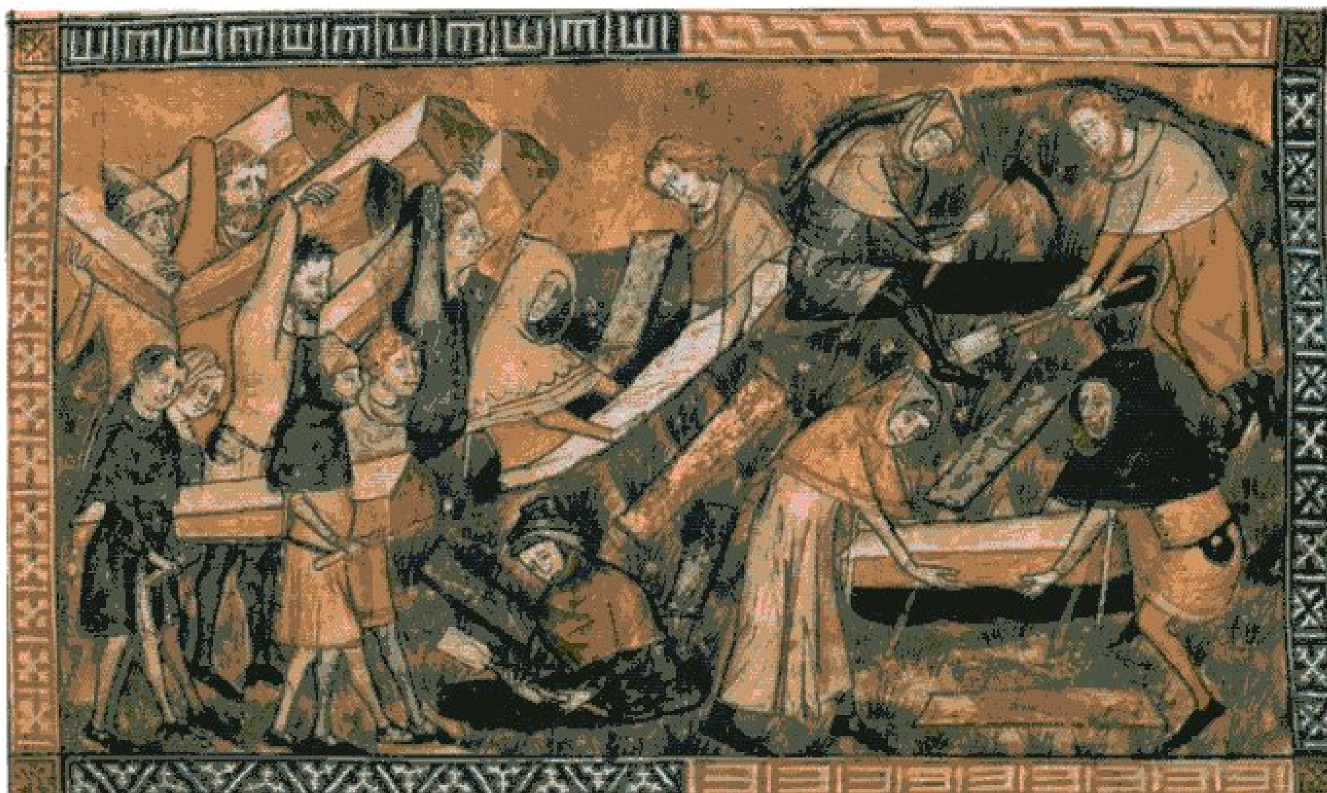
Επιπλέον, το 1373, το Βασίλειο των Ιεροσολύμων και της Κύπρου είχε απολέσει από τους Γενοβέζους, με τους οποίους είχε εμπλακεί τότε σε πόλεμο, την Αμμόχωστο, η οποία ήταν το σπουδαιότερο λιμάνι της Κύπρου κατά τα χρόνια της Φραγκοκρατίας. Συγχρόνως, επειδή είχε ηττηθεί στον πόλεμο, ήταν υποχρεωμένο να καταβάλλει το κόστος των πολεμικών αποζημιώσεων στους Γενοβέζους.

Οι σημαντικότερες πηγές εσόδων για τους Φράγκους βασιλείς της Κύπρου ήταν η φορολογία και το δουλεμπόριο. Στις αρχές του 15ου αιώνα, η Κύπρος και η Ρόδος αποτελούσαν τα δυο μεγαλύτερα σκλαβοπάζαρα του χριστιανικού κόσμου στην Ανατολική Μεσόγειο. Το φραγκικό βασίλειο των Ιεροσολύμων και της Κύπρου ενθάρρυνε την πειρατεία στη συρο-παλαιστινιακή ακτή, όπου πειρατές από την Κύπρο και την Καταλωνία, καθώς και ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη του Οσπιταλίου (Ιωαννίτες ιππότες), που δρούσαν ως πειρατές, αιχμαλώτιζαν αρκετές χιλιάδες Άραβες, τους οποίους μετέφεραν στην Κύπρο και τη Ρόδο προκειμένου να τους πουλήσουν ως σκλάβους. Οι Άραβες σκλάβοι δούλευαν στα κτήματα και τις φυτείες των Φράγκων φεουδαρχών της Κύπρου και αρκετοί από αυτούς εκχριστιανίστηκαν.

Η ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ ΤΟΥ ΙΑΝΟΥ

Όταν ο Ιανός (1398-1432), ο οποίος έφερε το τριπλό στέμμα των βασιλείων Κύπρου, Ιεροσολύμων και Αρμενίας, ανήλθε στον θρόνο, έθεσε ως πρωταρχικό του μέλημα την ανακατάληψη της Αμμοχώστου, προκειμένου το βασίλειο να επανακτήσει την ακεραιότητά του και να επανέλθει στην παλαιά οικονομική του ευημερία. Για να εκπληρώσει αυτό τον σκοπό, προσπάθησε να προσεταιρισθεί τους Βενετούς. Δύο, όμως, απόπειρές του για την ανακατάληψη της Αμμοχώστου δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα. Ωστόσο, κατόρθωσε να αποκρούσει τους Γενοβέζους, οι οποίοι επιχείρησαν να καταλάβουν τη Λεμεσό, το 1410. Ούτε και οι προσπάθειές του να ανορθώσει τα οικονομικά τού βασιλείου ευοδώθηκαν, καθώς προσέκρουσαν σε διάφορες θεομηνίες και σε διαδοχικές επιδημίες που έπληξαν το νησί και καταταλαιπώρησαν τον τοπικό πληθυσμό. Η υποτίμηση του νομίσματος αποτέλεσε άλλο ένα ισχυρότατο πλήγμα για την οικονομία της Κύπρου.

Ολέθρια αποτελέσματα για το βασίλειο είχε και η ανάληψη πειρατικής δράσης σε βάρος των σουλτανικών κτήσεων, επειδή προκαλούσε σοβαρά αντίποινα από μέρους του Σουλτάνου της Αιγύπτου Μελέκ ελ Αρσάφ Μπαρσαβάχ, γνωστού και ως Μπάρσμπαϋ (1422-1438). Ο Αιγύπτιος σουλτάνος λεηλάτησε, το 1424, τη Λεμεσό και τα Κούκλια και επανήλθε, το επόμενο έτος, με ισχυρότερη δύναμη. Η αρμάδα, που αποτελείτο από περίπου πενήντα πλοία, κατέπλευσε στην Αμμόχωστο και αφού εξασφάλισε την υποταγή των Γενοβέζων, έστειλε στρατό από την ξηρά και τη θάλασσα προκειμένου να λεηλατήσει πολλές περιοχές, ανάμεσα στις

Τα θύματα του «Μαύρου Θανάτου» ήταν τόσο πολλά, που οι Κύπριοι, τον 14ο αιώνα, θεωρούσαν ότι είχε φθάσει το τέλος του κόσμου.

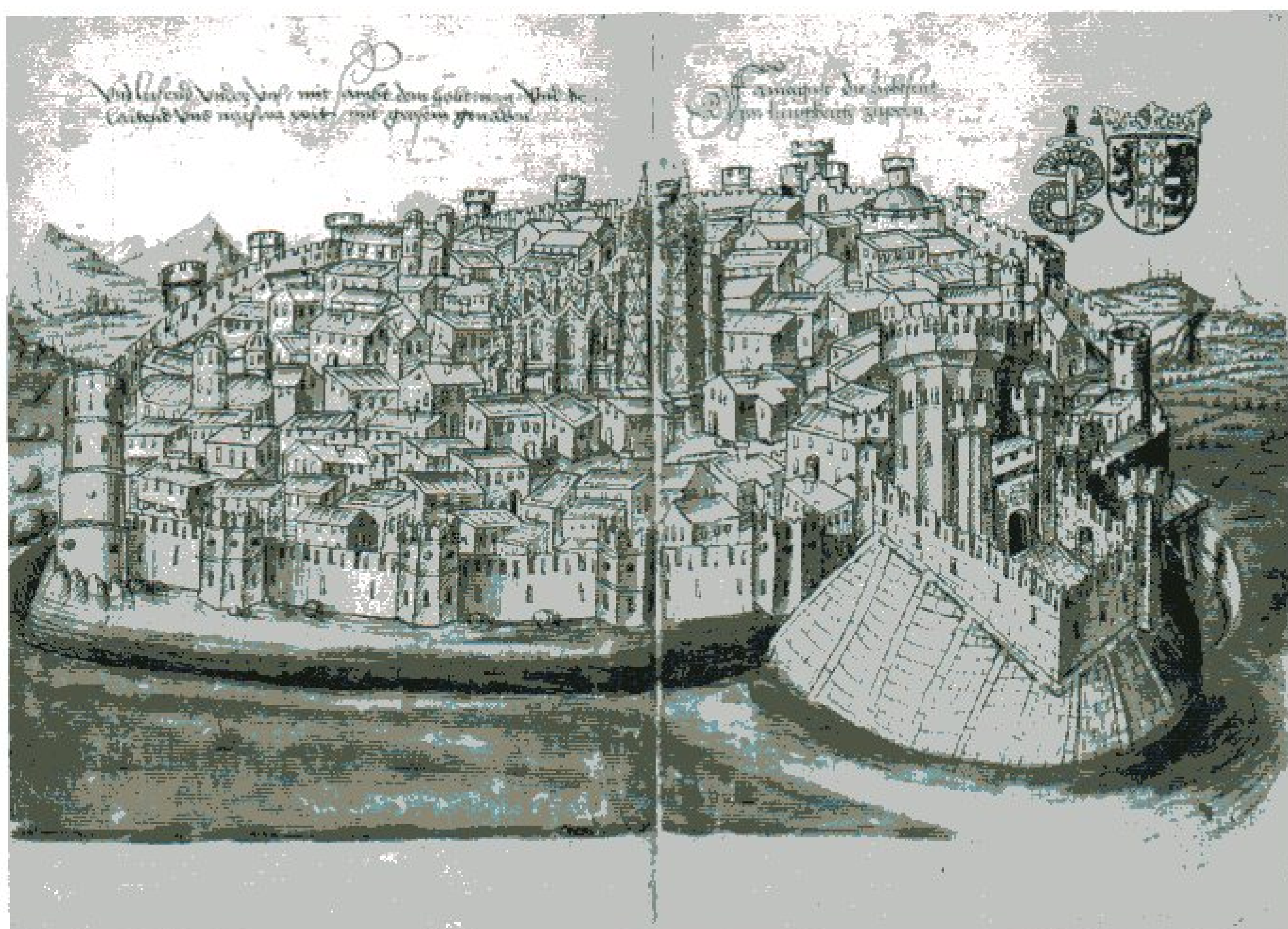

Στη Μάχη της Χοιροκοιτίας, στις 7 Ιουλίου του 1426, ο Κυπριακός Στρατός κατατροπώθηκε και ο Βασιλιάς Ιανός αιχμαλωτίσθηκε.

οποίες ήταν η Λάρνακα και η Λεμεσός. Στην τελευταία κυρίευσε και το φρούριό της. Οι στρατιώτες του σουλτάνου, αφού κατέκαψαν την πόλη της Λεμεσού, αποχώρησαν με πολλά λάφυρα.

Το 1426, οι Μαμελούκοι της Αιγύπτου ήταν αποφασισμένοι, πλέον, να τερματίσουν τις επιθέσεις των χριστιανών πειρατών, οι οποίοι είχαν ως ορμητήριό τους την Κύπρο. Αφού ο Μπάρσμπαϊ εξασφάλισε τη συνθηκολόγηση των Γενοβέζων, οι οποίοι από την πλευρά τους ήθελαν να αποτρέψουν τις δυνάμεις τού φραγκικού βασιλείου από επιχειρήσεις εναντίον της Αμμοχώστου, συγκέντρωσε 180 πλοία προκειμένου να εκστρατεύσει εναντίον της νήσου. Το πεζικό τέθηκε υπό την ηγεσία του Ταγγκριβέρ αλ Μωχαμέντ (ή αλ Μαχμουτί) και το ναυτικό υπό την ηγεσία του Ινάλ ελ Κακκιμί (ή αλ Τζιακαμί). Το εκστρατευτικό σώμα αποβιβάσθηκε στην περιοχή της Αυδήμου και κατευθύνθηκε προς τη Λεμεσό, την οποία και κατέλαβε. Η αποφασιστική μάχη δόθηκε στη Χοιροκοι-

Η «μικρή εποχή των παγετώνων» (1300-1800) ήταν μια περίοδος κλιματολογικών αλλαγών σε όλον τον κόσμο. Στην Κύπρο, οι επιδρομές της μαροκινής ακρίδας κατέστρεφαν τις καλλιέργειες.

Το 1373, το φραγκικό βασίλειο της Κύπρου είχε απολέσει το λιμάνι της Αμμοχώστου από τους Γενοβέζους.

τία, στις 7 Ιουλίου του 1426, όπου ο Ιανός αντιπαρέταξε τον άπειρο και ανοργάνωτο στρατό του. Ο Κυπριακός Στρατός κατατροπώθηκε, ενώ ο Ιανός βρέθηκε κάποια στιγμή μόνος του αντιμέτωπος με δύο ένοπλους Μαμελούκους, οι οποίοι ήταν έτοιμοι να τον σκοτώσουν. Τότε, φώναξε στα αραβικά «Μελέκ», που σημαίνει βασιλιάς, και γλύτωσε τον θάνατο, αλλά αργότερα συνελήφθη και στάλθηκε αιχμάλωτος στις Αλυκές, στην περιοχή της Λάρνακας, όπου είχε καταπλεύσει ο Αιγυπτιακός Στόλος.

Στη συνέχεια, οι Μαμελούκοι προήλασαν προς τη Λευκωσία, πρωτεύουσα του φραγκικού βασιλείου, καταστρέφοντας και λεηλατώντας ό,τι έβρισκαν στο πέρασμά τους. Η είδηση της πανωλεθρίας του Κυπριακού Στρατού και η αιχμαλωσία του ίδιου του βασιλιά έσπειρε τον πανικό στους κατοίκους της Λευκωσίας. Ο Λατίνος Καρδινάλιος Ούγος, αδερφός του Ιανού, συγκέντρωσε όσα τιμαλφή μπορούσαν να μεταφερθούν και μαζί με τα παιδιά τού βασιλιά και άλλους ευγενείς με τις οικογένειές τους κατέφυγαν στο ασφαλές φρούριο της Κερύνειας, αφήνοντας τους κατοίκους της πρωτεύουσας στο έλεος του εχθρού. Ο Κύπριος χρονικογράφος των μεσαιωνικών χρόνων Λεόντιος Μαχαιράς αναφέρει ότι οι πλούσιοι κάτοικοι της Λευκωσίας έσφαξαν τους αραβικής καταγωγής σκλάβους τους από φόβο μήπως ενώνονταν με τους Μαμελούκους.

Η Λευκωσία παραδόθηκε αμαχητί στις 11 Ιουλίου και λεηλατήθηκε κατά τις επόμενες τέσσερεις ημέρες. Οι Μαμελούκοι την εγκατέλειψαν στις 15 Ιουλίου, αφού πυρπόλησαν το ανάκτορο. Μετά από μια εβδομάδα, ο Αιγυπτιακός Στόλος απέπλευσε για την Αίγυπτο, αφού πήρε μαζί του 6.000 αιχμαλώτους –μεταξύ των οποίων ήταν και ο Ιανός– και αμύθητης αξίας λάφυρα.

Η ΕΞΕΓΕΡΣΗ

Αμέσως μετά την αναχώρηση των επιδρομέων κυριάρχησε η αναρχία, το χάος, η αποδιοργάνωση και, γενικά, η έλλειψη άμυνας και αστυνόμευσης στην ύπαιθρο, αλλά και στις πόλεις. Την κατάσταση αυτή εκμεταλλεύθηκαν, αρχικά, κάποιες ληστρικές ομάδες, προκειμένου να αποτελειώσουν το έργο των δηώσεων που είχαν αρχίσει οι Μαμελούκοι. Η περιοχή της Πάφου είχε παραδοθεί στην αρπακτική διάθεση του Ιταλού τυχοδιώκτη Σφόρτσα Παλαβατσίνο, ο οποίος επεδίωκε να δημιουργήσει εκεί το δικό του βασίλειο με τη βοήθεια μιας ομάδας Καταλανών μισθοφόρων και ορισμένων Κυπρίων.

Όπως έγινε φανερό, ο ντόπιος ελληνικός πληθυσμός της Κύπρου υφίστατο διαρκώς ανείπωτες συμφορές. Πιθανώς κάποιες δυναμικές αντιστάσεις αναπτύσσονταν στα

Το μικρό κάστρο της Πάφου. Εκεί ο Ιταλός μισθοφόρος Σφόρτσα Παλαβατσίνο επεδίωκε να δημιουργήσει δικό του βασίλειο.

λαϊκά στρώματα, οι οποίες, όμως, δεν μαρτυρούνται μέσα από τις γραπτές πηγές της εποχής. Και τούτο γιατί οι χρονικογράφοι προέρχονταν από συγκεκριμένους κύκλους, οι οποίοι βρίσκονταν πολύ πιο κοντά στην εξουσία. Ο Μαχαιράς, ο οποίος εξιστορεί τα γεγονότα της συγκεκριμένης περιόδου στο «Χρονικό» του, υπηρετεί, όπως και όλη η οικογένειά του, τους Φράγκους βασιλείς και αριστοκράτες. Κάποιες μαρτυρίες αναφέρουν ότι, τον Ιούνιο του 1425, οι Φράγκοι κρέμασαν 123 άτομα στην Καρπασία προς παραδειγματισμό. Αλλά και στη Μάχη της Χοιροκοιτίας πολλές δυνάμεις του Ιανού εγκατέλειψαν τις θέσεις τους τη στιγμή μάλιστα που νικούσαν οι Φράγκοι τους Μαμελούκους. Εικάζεται ότι στην προκειμένη περίπτωση δεν ήταν ιππότες που υποχώρησαν, αλλά μισθοφόροι, οι οποίοι στην πλειονότητά τους ήταν δουλοπάροικοι. Επομένως, η φλόγα της εξέγερσης σιγόβραζε στους καταπιεσμένους από τους Φράγκους φεουδάρχες Κύπριους.

Όταν αποχώρησε το «παράνομον φουσάτον» –ο στρατός των Αιγυπτίων– και δεδομένου ότι με την αιχμαλωσία του Ιανού δημιουργήθηκε κενό εξουσίας στο φραγκικό βασίλειο, εκδηλώθηκε η εξέγερση των Κυπρίων χωρικών. Το κίνημά τους πρέπει να ήταν οργανωμένο και να είχε ευρεία απήχηση στις κατώτερες κοινωνικά τάξεις. Δεν υπάρχουν στοιχεία εάν ανάμεσα στους εξεγερθέντες χωρικούς συμμετείχαν και αραβικής καταγωγής σκλάβοι. Οι επαναστατημένοι οργανώθηκαν σε καπετανάτα και κατόρθωσαν να θέσουν υπό τον έλεγχό τους πολλές επαρχιακές πόλεις του νησιού και να ορίσουν τούς κατά τόπους αρχηγούς τους. Ξεσηκώθηκαν οι αγροτικές περιοχές στη Λεύκα και τη Λεμεσό, στις οποίες υπήρχαν φυτείες ζαχαροκάλαμου. Ορίσθηκαν καπετανάτα στις περιοχές Ορεινή, Περιστερώνα, Μόρφου, Λευκόνοικο και Μεσαορία, όπου καλλιεργούνταν δημητριακά.

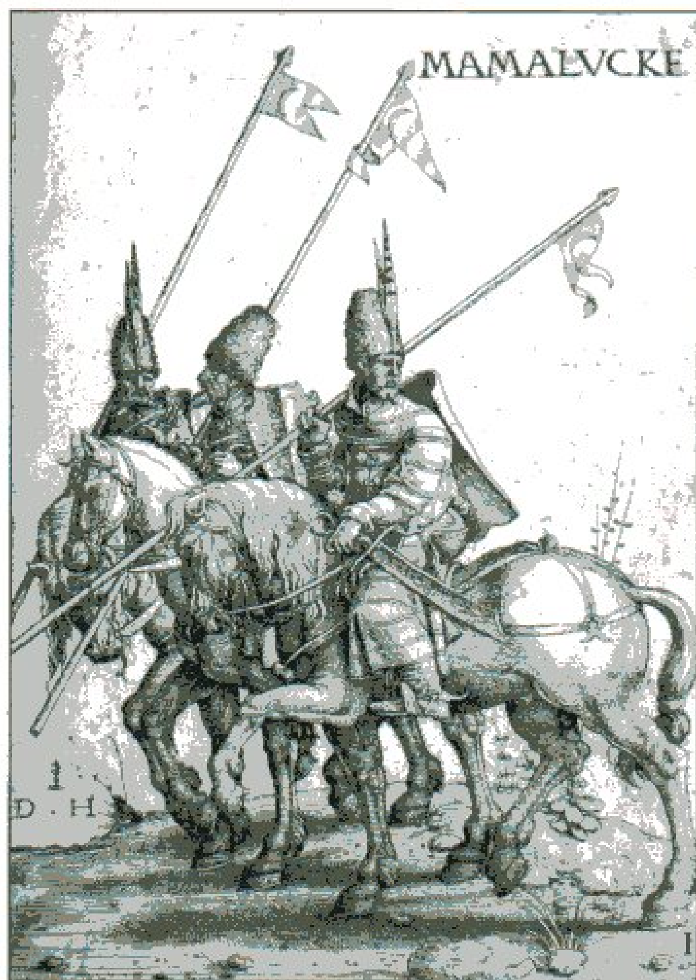
Σύμφωνα με τον Μαχαιρά, οι εξεγερμένοι, αφού εξασφάλισαν οπλισμό και πολεμοφόδια, λεηλάτησαν αποθήκες και κτήματα και άρπαξαν όλα τα διαθέσιμα αποθέματα κρασιού, ψωμιού, ζάχαρης και άλλων αγροτικών προϊόντων. Στο Λευκόνοικο, ανακήρυξαν ρήγα –από το rex/re, που σημαίνει ρήγας, δηλαδή βασιλιάς– κάποιον Αλέξη, για τον οποίο ο Μαχαιράς αναφέρει ότι «ήτον αγελάρχης του εφφίκιου της τζάμπρας του ρηγός, πάροικος απέ το χωργιόν της Κατωμηλίας». Από τη φράση αυτή εξάγεται η πληροφορία ότι ο Αλέξης ήταν χωριάτης και μάλιστα δουλοπάροικος, ο οποίος καταγόταν από το σημερινό χωριό Μια Μηλιά, κοντά στη Λευκωσία ή το πιθανότερο από τη Μηλιά Αμμοχώστου, που ήταν γειτονικό χωριό με το Λευκόνοικο.

Τη λέξη «αγελάρχης ή αελάρχης», την οποία χρησιμοποιεί ο Μαχαιράς για το επάγγελμα του Αλέξη, την αποδίδουν οι Αθανάσιος Σακελλάριος και Κωνσταντίνος Σάθας ως ταχυδρόμο, ενώ ο Ρίτσαρντ Ντώκινς, στην αγγλική απόδοση του κειμένου, τη μεταφράζει ως αγγελιαφόρο. Ως ιπποκόμος στις ταχυδρομικές υπηρεσίες των Φράγκων, ο Α-

λέξης, αν και δουλοπάροικος, μπορούσε να μετακινείται ελεύθερα σε όλη την Κύπρο. Απαρνήθηκε, όμως, τα προνόμια και τα πλεονεκτήματα που του προσέφερε η ιδιότητά του αυτή και άρχισε να οργανώνει, κρυφά, επαναστατικούς πυρήνες στο νησί, προκειμένου να προκαλέσει εξέγερση εναντίον της Φραγκοκρατίας, η οποία θα εκδηλωνόταν την κατάλληλη χρονική στιγμή.

Ο Ρε Αλέξης επέλεξε το Λευκόνικο ως αρχηγείο του, επειδή είναι πιθανόν στην περιοχή αυτή να υπήρχε ένα δίκτυο υποστηρικτών και συγγενών του. Η ανακήρυξή του από τους χωρικούς σε ρήγα αναπαρήγαγε τις ανισότητες που υπήρχαν στην κοινωνία, αν και ο τίτλος αυτός στην περίπτωσή του πρέπει να είχε, περισσότερο, συμβολικό χαρακτήρα. Είναι η πρώτη φορά που τα κατώτερα λαϊκά στρώματα αποφάσισαν και επέλεξαν έναν από αυτούς για να πάρει τη θέση του Ιανού, το οποίο απαγορευόταν από τις Ασσίζες (νομοθεσία) του φραγκικού βασιλείου, αφού δεν ανήκε στο λατινικό δόγμα. Οι Κύπριοι στόχευαν στην ανατροπή της δυναστείας των Λουζινιάν. Φαίνεται ότι η επανάσταση είχε επιβληθεί στην ύπαιθρο. Οι εξεγερμένοι είχαν καταλάβει τη Λεμεσό και ίσως τη Λευκωσία, όχι, όμως, και τις πόλεις που διέθεταν ισχυρή οχύρωση και δυνατές φρουρές, όπως η Κερύνεια. Ενδεχομένως, ο Ρε Αλέξης να είχε συντονισθεί με την εξέγερση τού Σφόρτσα στην Πάφο.

Μεταξύ των επαναστατών και των Φράγκων κυριάρχων πρέπει να δόθηκαν μάχες, για τις οποίες τα «Χρονικά» της εποχής αποφεύγουν να δώσουν λεπτομέρειες. Οι Στέφανος Λουζινιανός, Φλώριος Βουστρώνιος και Αμάτι προτίμησαν να αγνοήσουν την επανάσταση των χωρικών και των δούλων, ενώ ο Μαχαιράς τήρησε εχθρική στάση έναντι των επαναστατών, τους οποίους αποκάλεσε κλέφτες, καταραμένους, ανθρώπους που διέπραξαν «κούρση και φόνους πολλούς [...] και πολλά κακά εποίκασιν, και ο θεός δεν τα 'βάσταξεν». Ο Μαχαιράς διηγείται μόνο δυο περιπτώσεις βίας για να θεμελιώσει την άποψή του ότι στην κυπριακή ύπαιθρο, κατά τη διάρκεια της εξέγερσης, επικρατούσε κλίμα φόβου και βίας. Στην πρώτη περίπτωση, ένας ιππότης αρμενικής καταγωγής έχασε τη ζωή του, ενώ η γυναίκα του έπεσε θύμα βιασμού, όταν, καθ' οδόν προς την Πάφο και συγκεκριμένα στη διοικητική περιφέρεια της Λεύκας, δέχθηκαν επίθεση από τους στασιαστές. Σύμφωνα με τη δεύτερη αφήγηση, στρατιώτες του Ρε Αλέξη λήστεψαν, έδειραν και ντρόπιασαν, πάνω στον δρόμο για την Αμμόχωστο, τον Λατίνο Επίσκοπο Σολομώντα («φρε Σαλαμούς»), ο οποίος μόλις γλίτωσε από τον θάνατο. Ο Μαχαιράς αντιμετωπίζει τους εξεγερθέντες, περισσότερο, ως μια απειλή για την κοσμική τάξη, όχι μόνο για την πολιτική τάξη του φραγκικού βασιλείου, αλλά και την έννομη τάξη, όπως την έβλεπε ο μεσαιωνικός άνθρωπος να νομιμοποιείται μέσω του βασιλιά ή του αυτοκράτορα, οι οποίοι θεωρούνταν ως οι εκλεκτοί του Θεού επί της γης.

Οι Μαμελούκοι αποχώρησαν από τη Λευκωσία, στις 15 Ιουλίου του 1427, αφού πυρπόλησαν το ανάκτορο (Μαμελούκοι λογχοφόροι, χαρακτικό του Ντάνιελ Χόπφερ, αρχές του 16ου αιώνα).

Στο ισχυρό και ασφαλές κάστρο της Κερύνειας κατέφυγαν οι Λατίνοι άρχοντες, πριν οι Μαμελούκοι καταλάβουν τη Λευκωσία.

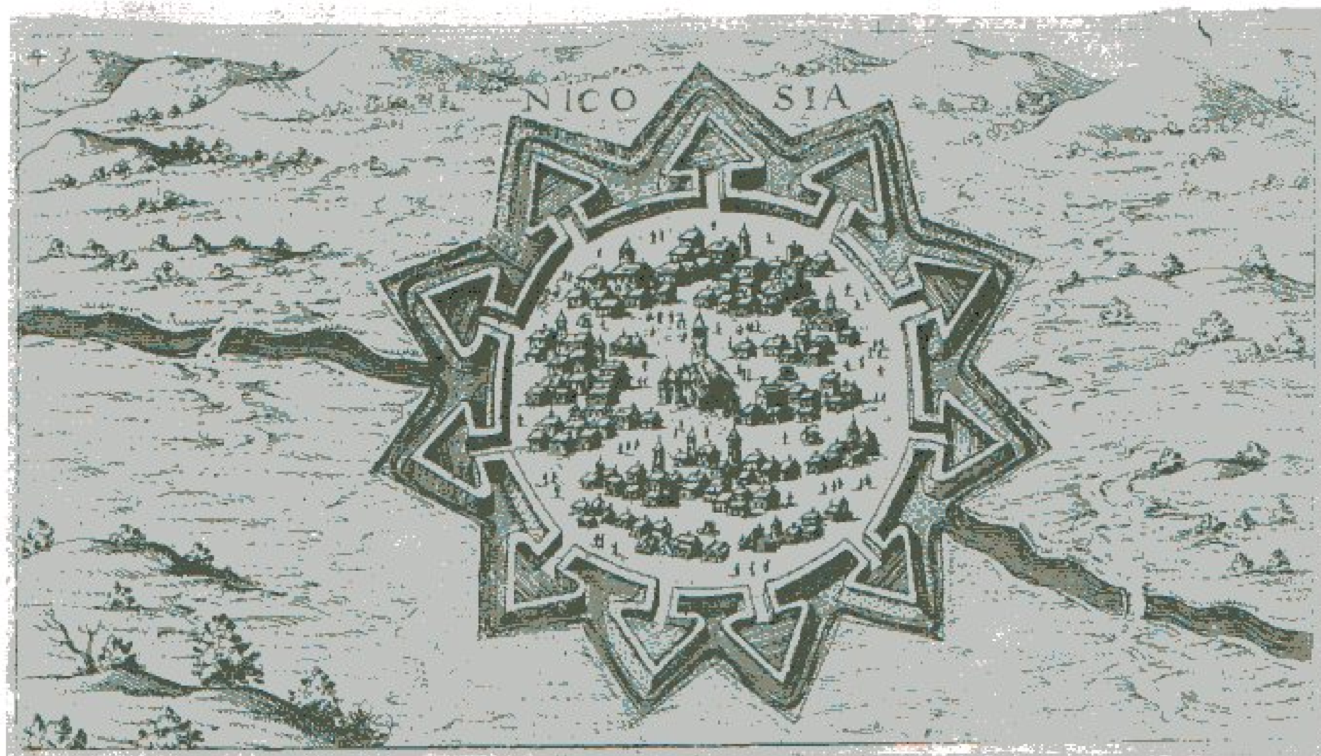
Η ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΞΕΓΕΡΣΗΣ

Η επανάσταση των χωρικών της Κύπρου έλαβε τέτοια έκταση, που το φραγκικό ρηγάτο δεν ήταν σε θέση να την αντιμετωπίσει με τις δικές του δυνάμεις. Η αναταραχή θορύβησε τις βασιλικές Αυλές της Δύσης και την Αγία Έδρα, οι οποίες έστειλαν στρατεύματα στο νησί για να καταπνίξουν την εξέγερση. Επειδή ο Ιανός εξακολουθούσε να κρατείται αιχμάλωτος στην Αίγυπτο, οι Φράγκοι φεουδάρχες ανακήρυξαν, ομόφωνα, τον Καρδινάλιο Ούγο ως αντιβασιλέα, προκειμένου να αναλάβει τον συντονισμό των ενεργειών για την αποκατάσταση της τάξης. Ο Ούγος διέταξε όλους τους Κύπριους να επιστρέψουν ειρηνικά στις δουλειές τους, υπό την απειλή της θανατικής ποινής για τους επίδοξους ταραχοποιούς.

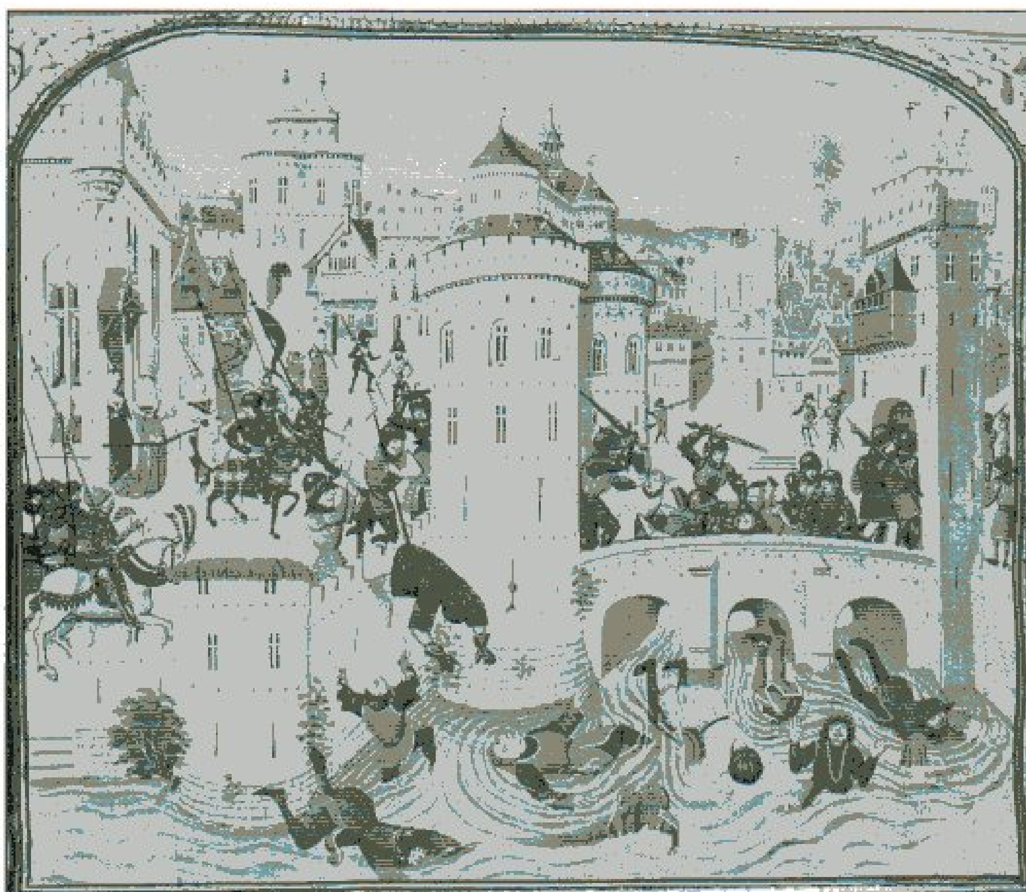
Επικεφαλής του φραγκικού στρατού είχαν τεθεί ο μαρεσάλος –στρατιωτικός διοικητής– των Ιεροσολύμων Μπαντίν ντε Νόρες, ο Ερρίκος ντε Γκιμπλέ και ο Περής (Πιερής) Μαχαιράς, που ήταν αδελφός του Λεόντιου και στο «Χρονικόν» αναφέρεται ως «βαχλιώτης του ρηγός», δηλαδή υπηρέτης του βασιλιά. Οι μάχες που διεξήχθησαν ανάμεσα στους Φράγκους και τους εξεγερμένους έξω από τη Λευκωσία, τη Λεμεσό, την Πάφο, το Ακάκι, την Κυθραία και τη Μόρφου ήταν φονικές.

Ο Ούγος διέταξε τον βάιλο (διοικητή) της Πάφου Άγγελο Μουσετούλα, ο οποίος ήταν αρχηγός του Τάγματος των Ιωαννιτών Ιπποτών, που έδρευε στην Κύπρο («φρε Άγκελον του Σπιταλλίου»), και τον Αντώνιο ντα Μιλάνο να διαλύσουν τα καπετανάτα της Λεύκας και της Μόρφου. Οι απεσταλμένοι του αντιβασιλέα έπνιξαν στο αίμα την αντίσταση στις περιοχές αυτές και συνέλαβαν τους αρχηγούς των καπετανάτων, τους οποίους τιμώρησαν με απαγχονισμούς, ρινοτμήσεις (κόψιμο της μύτης), γκρέμισμα από τα τείχη και ακρωτηριασμούς. Ο Ερρίκος ντε Γκιμπλέ και ο Περής Μαχαιράς κατέστειλαν την εξέγερση στη Λεμεσό και τη Μόρφου, όπου και συνέλαβαν τον Ρε Αλέξη. Ο ηγέτης των εξεγερμένων είχε βρει καταφύγιο στη Μόρφου, επειδή ήλπιζε ότι, εάν έφευγε μακριά από το αρχηγείο του, θα απέφευγε τα αντίποινα και θα ξεγελούσε τους κατακτητές, οι οποίοι, εύλογα, θα τον αναζητούσαν στη γενέτειρά του.

Τα στρατεύματα των Φράγκων, που στο μεταξύ είχαν ανακαταλάβει και τη Λευκωσία, κατάφεραν να καταστείλουν ολοκληρωτικά την εξέγερση, ύστερα από περίπου δέκα μήνες. Ο Ρε Αλέξης μεταφέρθηκε αιχμάλωτος στην πρωτεύουσα, όπου βασανίσθηκε απάνθρωπα και σχεδόν μισοπεθαμένος διαπομπεύτηκε στους δρόμους, ενώ το λατινόφωνο πλήθος τον έφτυνε και τον χτυπούσε. Τελικά, στις 12 Μαΐου του 1427, την ημέρα που έγινε γνωστή στη Λευκωσία η είδηση ότι είχε φθάσει στην Πάφο ο Βασιλιάς Ιανός, ύστερα από την αιχμαλωσία του στην Αίγυπτο, οι Λατίνοι δυνάστες απαγχόνισαν, «εκκρεμάσαν τον εις την φούρκαν», τον βασιλιά των παροίκων. Ο Λεόντιος Μαχαιράς, ο οποίος εκφράζει τους Κύπριους που ανήλθαν κοινωνικά και είχαν συμβιβαστεί με τους Φράγκους, γράφει χαιρέκακα ότι «έπαψεν (η) κακοσύνη τους καταραμένους χωριάτες». Συμβολικά με την έλευση του «έννομου» βασιλιά, ο «παράνομος» βασιλιάς θανατώθηκε, επειδή ο Ιανός δεν θα ήθελε να τον αντικρίσει. Για την απελευθέρωση του Ιανού καταβλήθηκαν ως λύτρα 200.000 δουκάτα, ενώ η Κύπρος υποχρεώθηκε να καταβάλει στον Σουλτάνο της Αιγύπτου ετήσιο φόρο υποτελείας 1.000 δουκάτα σε χρήμα και σε είδος.

Χάρτης με τα τείχη της Λευκωσίας κατά τον Δ΄ Βενετοτουρκικό Πόλεμο. Στη Λευκωσία, πρωτεύουσα του Φραγκικού Βασιλείου, μεταφέρθηκε αιχμάλωτος ο Ρε Αλέξης, όπου απαγχονίστηκε από τους Λατίνους δυνάστες.

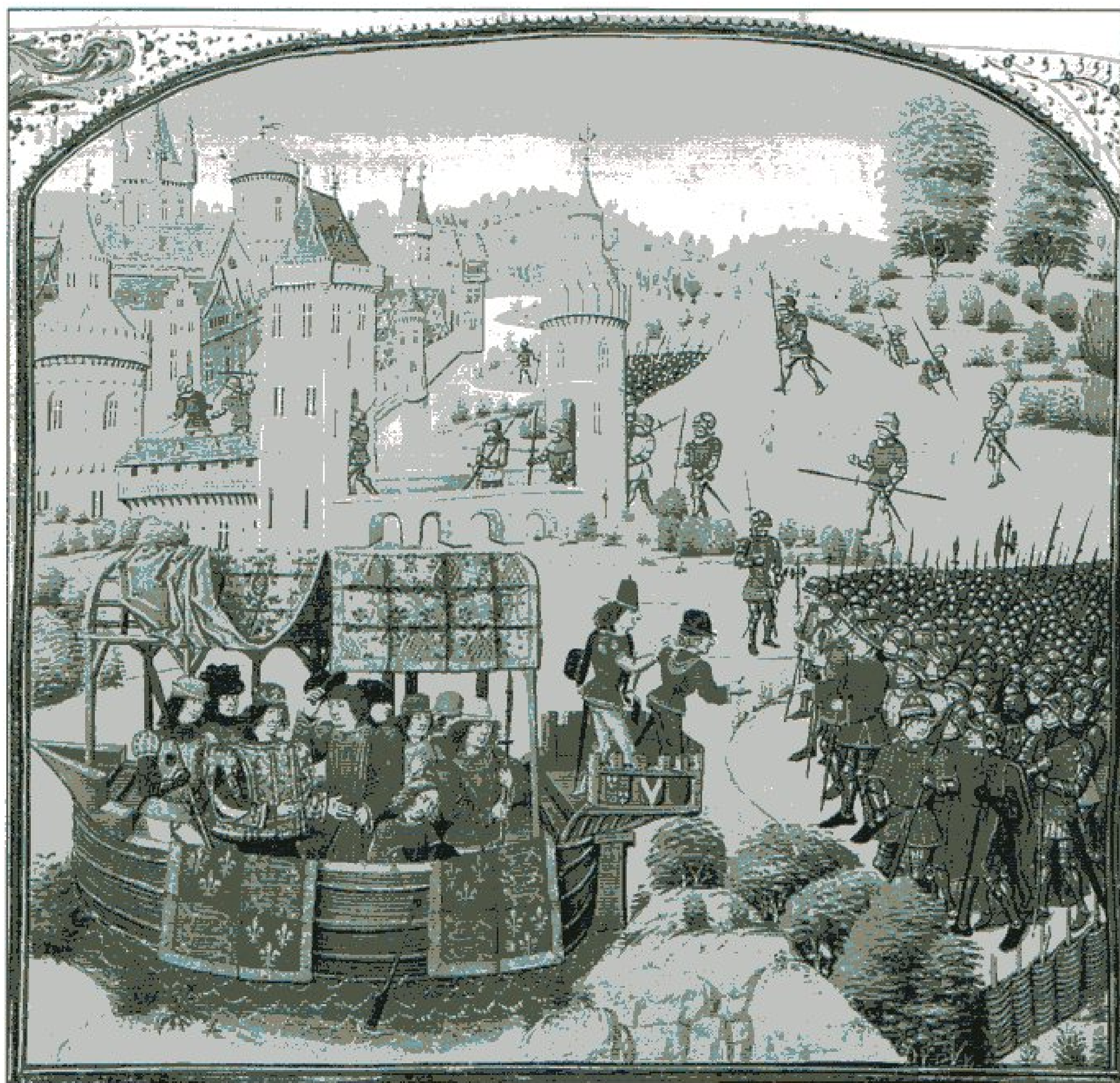
Η καταστολή της εξέγερσης Ζακερί, τον Ιούνιο του 1358. Για τη Ζακερί του Μπωβαιζί (1358) πρόσφατες έρευνες απέδειξαν ότι υπήρξε σαφής στρατιωτική οργάνωση των χωρικών, όπως και στην εξέγερση της Κύπρου.

Η ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Η κρίση του 14ου και του 15ου αιώνα επιδείνωσε τις συνθήκες ζωής του αγροτικού κόσμου και προκάλεσε εξεγέρσεις των κατώτερων οικονομικά τάξεων, κυρίως των χωρικών, στην Ευρώπη, αλλά και στα Βαλκάνια. Η μεγάλη πλειονότητα των αγροτών ήταν ουσιαστικά αποκλεισμένη από την όποια πραγματική συμμετοχή στις περισσότερες πολιτικές διαδικασίες, παρόλο που οι αποφάσεις της κρατικής εξουσίας την επηρέαζαν σημαντικά, όπως συνέβαινε με κάθε φορολογία και με κάθε πόλεμο και παρόλο που, ενίοτε, είχε εμφανώς τις δικές της απόψεις για την αναδιανομή του πλούτου και την κοινωνική ευημερία. Η επανάσταση του Ρε Αλέξη δεν ταυτίζεται με τις υπόλοιπες εξεγέρσεις, οι οποίες, ωστόσο, εκδηλώνονται παράλληλα και, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, βοηθούν στην κατανόηση ορισμένων πτυχών της εξέγερσης των Κυπρίων χωρικών.

Στο κίνημα των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη (1342-1350) συμμετείχαν τα κατώτερα λαϊκά στρώματα, που είχαν σχέση με το λιμάνι, αλλά και τα μεσαία λαϊκά στρώματα, οι λεγόμενοι «μέσοι». Ανάμεσά τους υπήρχαν και μέλη της αριστοκρατίας των Παλαιολόγων, που τους ένωνε η εχθρότητα και το μίσος τους για τον Ιωάννη Καντακουζηνό, που διεκδικούσε την αντιβασιλεία, και τους υποστηρικτές του. Η Θεσσαλονίκη, κατά κάποιον τρόπο, αυτονομήθηκε από την κεντρική εξουσία, πλην, όμως, οι Ζηλωτές αναγνώρισαν την εξουσία του ανήλικου Αυτοκράτορα Ιωάννη Παλαιολόγου στην πόλη. Οι «μέσοι» διεκδικούσαν τον αστικό χώρο και στράφηκαν εναντίον των πλούσιων υποστηρικτών του Καντακουζηνού, τους οποίους, στο αποκορύφωμα της εξέγερσης, είτε τους σφαγίασαν είτε τους εξόρισαν. Είναι ενδιαφέρον ότι προς τα τέλη της εξέγερσης Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ήταν ο Υάκινθος από την Κύπρο, ο οποίος ακολουθούσε τη γραμμή των Ζηλωτών και ήταν πιστός στην Κωνσταντινούπολη εναντίον του Καντακουζηνού. Η σύγχρονη ιστορική έρευνα υποστηρίζει ότι διεκδίκηση του αστικού χώρου παρατηρείται και στην εξέγερση των Κυπρίων χωρικών τού Ρε Αλέξη, καθώς τόσο ο Μαχαιράς όσο και άλλες πηγές μαρτυρούν ότι ένα από τα πρώτα σημεία στα οποία εκδηλώθηκε ήταν η Λευκωσία. Όταν οι Μαμελούκοι εγκατέλειψαν τη Λευκωσία, οι επαναστάτες εισέβαλαν στην πρωτεύουσα και συνέχισαν τις λεηλασίες, διεκδικώντας και καταλαμβάνοντας τον αστικό χώρο.

Στην περίπτωση της Ζακερί του Μπωβαιζί, το 1358, οι Γάλλοι χωρικοί έδρασαν ως οργανωμένος στρατός. Η εξέγερσή τους σημειώθηκε, όπως και στην Κύπρο, όταν δημιουργήθηκε κενό εξουσίας, κατά τη χρονική στιγμή που ο Γάλλος Βασιλιάς Ιωάννης Β΄ ο Αγαθός αιχμαλωτίσθηκε από τους Άγγλους στη Μάχη του Πουατιέ (1356). Για την απελευθέρωσή του έπρεπε να καταβληθούν 3.000.000 σκούδα, για την είσπραξη των οποίων επιβλήθηκε φόρος στο αλάτι και έκτακτος φόρος ανά νοικοκυριό. Τότε, πολλές κοινότητες χωρικών στο Μπωβαιζί, τη Βαλονία, το Αμιενουά, το Μπερύ και τη Βουργουνδία στράφηκαν εναντίον των ευγενών και της βασιλικής εξουσίας και οδηγούμενες από έναν παλαιό στρατιώτη, τον Γκιγιώμ Καρλ, λεηλάτησαν και πυρ-

Ο νεαρός Βασιλιάς Ριχάρδος Β΄ συναντά τους εξεγερμένους, στις 14 Ιουνίου του 1381. Στην εξέγερση των χωρικών στην Αγγλία, η ουτοπία ήταν η επιστροφή σε βιβλικές συνθήκες δικαιοσύνης (μινιατούρα από αντίγραφο της δεκαετίας του 1470 των Χρονικών του Ζαν Φρουασάρ).

πόλησαν τους πύργους. Το κίνημα διήρκεσε περίπου δεκαπέντε ημέρες, αλλά οι χωρικοί παρέμειναν απομονωμένοι, επειδή οι πόλεις έκλεισαν τις πύλες τους. Ο Βασιλιάς της Ναβάρας Κάρολος Β΄ ο Κακός, που κατείχε γαίες στη Νορμανδία, συγκέντρωσε στρατό και κατέπνιξε την εξέγερση των χωρικών.

Ενώ στο παρελθόν οι μελετητές θεωρούσαν τη Ζακερί του Μπωβαιζί ως μια έκρηξη οργής του ανοργάνωτου όχλου, πρόσφατες έρευνες απέδειξαν ότι υπήρξε σαφής στρατιωτική οργάνωση, όπως και στην εξέγερση των χωρικών της Κύπρου. Οι όροι που χρησιμοποιεί ο Μαχαιράς για να περιγράψει τους Κύπριους επαναστάτες, όπως «καπετανίκια», «καπετάνους», «φουσάτον», παραπέμπουν σε στρατιωτική οργάνωση. Αλλά και τα «Χρονικά» της εποχής αναφέρουν ότι ο στρατός του Ρε Αλέξη είχε μέσα στις τάξεις του τοξότες που χειρίζονταν τη χειροβαλίστρα (σταυρωτό τόξο) – ένα όπλο, του οποίου η χρήση του απαιτεί εκπαίδευση και για την κατασκευή του χρειάζονται ειδικές γνώσεις.

Στην επανάσταση του 1363-1366 στην Κρήτη, η οποία είναι γνωστή και ως αποστασία του Αγίου Τίτου, οι δυο μεγάλες βενετικές οικογένειες των Γκραντένιγκο και Βενιέρ αντέδρασαν στις βαριές φορολογικές πιέσεις της Βενετίας και, αφού ενώθηκαν με τους Κρητικούς αδελφούς Καλλέρ-

γη, κήρυξαν επανάσταση εναντίον της μητρόπολης, με σκοπό την κατάλυση της κυριαρχίας της και την ίδρυση αυτόνομης δημοκρατίας. Οι επαναστάτες υιοθέτησαν τη σημαία του προστάτη τού νησιού Αγίου Τίτου και υποσχέθηκαν ισότητα ανάμεσα στην ορθόδοξη και την καθολική εκκλησία. Ο άρχοντας Ιωάννης Καλλέργης πρόταξε μπροστά από το λάβαρό του εκείνο του Αυτοκράτορα Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου με τον δικέφαλο αετό και διακήρυξε ότι ο αγώνας γίνεται για την πίστη και την πατρίδα.

Στην περίπτωση της εξέγερσης του Ρε Αλέξη δεν έχουμε σαφείς αναφορές στην Κωνσταντινούπολη και το Βυζάντιο. Ούτε από την πλευρά της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας υπήρξε ενθάρρυνση προς τους Κύπριους χωρικούς και δεν φαίνεται να συμμετείχε στην εξέγερση η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου. Στις εξεγέρσεις τού Ρε Αλέξη και του Αγίου Τίτου συμμετείχαν Κύπριοι και Κρητικοί, αντιστοίχως, που δεν ήταν ορθόδοξοι και δεν ταυτίζονταν με τη βυζαντινή ταυτότητα. Η αποστασία του Αγίου Τίτου κατεστάλη βίαια από τους Βενετούς και οι επαναστάτες χαρακτηρίσθηκαν ως προδότες και αποκεφαλίσθηκαν.

Στην εξέγερση των χωρικών στην Αγγλία, το 1381, οι Αγγλοσάξονες χωρικοί στράφηκαν εναντίον της αγγλονορμαδικής κυρίαρχης τάξης με αφορμή την επιβολή ενός άμεσου προσωπικού φόρου. Στο πλαίσιο αυτής της εξέγερσης, οι αγροτικές κοινότητες προέβαλαν την αγγλοσαξονική ταυτότητα και το ένδοξο παρελθόν των Αγγλοσαξόνων βασιλέων ως μια ουτοπία στην οποία έπρεπε να επιστρέψουν για να αποκατασταθεί η δικαιοσύνη. Το κατεστημένο είχε κατηγορήσει τον θεολόγο Τζων Ουίκλιφ ότι υποδαύλισε με τα κηρύγματά του την εξέγερση. Ο Ουίκλιφ ασκούσε οξύτατη κριτική στον παπικό πλούτο και υπογράμμιζε την αναγκαιότητα για την κατάργηση των εκκλησιαστικών δωρεών. Ένας περιπλανώμενος ιεροκήρυκας, ο Τζων Μπολ, διακήρυττε την αγροτική μεταρρύθμιση και την κοινωνική ισότητα ανάμεσα σε χωρικούς και ευγενείς. Η θεώρησή του για την κοινωνία συμπυκνωνόταν στη φράση: «όταν ο Αδάμ καλλιεργούσε τη γη και η Εύα ύφαινε, ποιος ήταν τότε αφέντης;». Η ουτοπία ήταν η επιστροφή σε βιβλικές συνθήκες δικαιοσύνης. Στην εξέγερση αυτή, που κατεστάλη δραστικά, συνυπήρχε το πολιτιστικό και το εθνοτικό στοιχείο.

Το 1416, δέκα μόλις χρόνια πριν από την επανάσταση των Κυπρίων χωρικών, ξέσπασε στην περιοχή της Σμύρνης η εξέγερση των Μπεντρεντίν και Μποργκλουτζέ. Ο Μπεντρεντίν ήταν ένας δάσκαλος, ο οποίος ανήκε στην παράδοση της μυστικιστικής ισλαμικής αίρεσης των Σούφι. Έγινε ανώτατος δικαστής του Οθωμανικού Στρατού και προώθησε τον μαθητή του, Μποργκλουτζέ, στο αξίωμα του κεχαγιά (αξιωματούχος του οθωμανικού κράτους). Ανάμεσα στους υποστηρικτές του Μποργκλουτζέ υπήρχαν και χριστιανοί, για τον λόγο ότι ο σουφισμός προωθούσε την ανοχή στη διαφορετικότητα και την αρμονική συνύπαρξη των διαφορετικών θρησκειών και πολιτισμών, καθώς και από τα συνθήματα για κοινοκτημοσύνη (κοινή ιδιοκτησία της γης). Η εξέγερση πνίγηκε στο αίμα και δεν προκάλεσε ανατροπή των κοινωνικών δομών.

Όλες αυτές οι εξάρσεις βίας άλλοτε επεδίωκαν την αποτίναξη του φεουδαρχικού ζυγού και άλλοτε εξέφραζαν την απόγνωση των καταπιεσμένων κοινωνικών στρωμάτων και μια κραυγή διαμαρτυρίας τους για την κοινωνική ανέχεια. Δεν είχαν, όμως, συγκροτημένο πρόγραμμα και ήταν καταδικασμένες σε αποτυχία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εξέγερση του Ρε Αλέξη εξέφρασε την αγανάκτηση και την απόγνωση των φτωχών Κύπριων χωρικών, οι οποίοι στέναζαν κάτω από τον ζυγό των Φράγκων κυρίαρχων του νησιού. Ο ξεσηκωμός τους εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο παρόμοιων κινημάτων που σημειώθηκαν στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Δυτική Ευρώπη κατά την ίδια περίοδο. Όπως συνέβη και με όλες τις άλλες αγροτικές εξεγέρσεις, απέτυχε και δεν επέφερε ουσιαστικές αλλαγές στην κοινωνία. Τα βασιλικά στρατεύματα την κατέστειλαν και εκτέλεσαν, προς παραδειγματισμό, τους αρχηγούς της, που είχαν εκλεγεί από τις αστικές και αγροτικές κοινότητες. Είναι, όμως, γενικά αποδεκτό ότι η κυπριακή εξέγερση των χωρικών τού Ρε Αλέξη υπήρξε πρωτοποριακή για την εποχή της και αποτελεί διαχρονικό παράδειγμα αγώνα για ελευθερία και αναζήτηση κοινωνικής δικαιοσύνης.

Ο κ. Μιχαήλ Ηλ. Ντασκαγιάννης είναι Νομικός και απόφοιτος της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης, με μεταπτυχιακή εξειδίκευση σε θέματα Διαπραγματεύσεων, Εγκληματολογίας και Κοινωνικού Αποκλεισμού στο ΕΚΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αριστοτέλους, Χ., *Η επανάσταση υπό τον Ρε Αλέξη και η κοινοκτημοσύνη*, https://www.ekypros-news.com.cy/index.php/istoria-ideologia/item/7895- (24.4.2021).

Γεωργίου, Α., *Είναι ο Ρε Αλέξης ο επαναστατημένος σκλάβος που έχουμε ανάγκη;* https://city.sigmalive.com/article/2020/11/18/einai-o-re-alexes-o-epanastatemenos-sklabos-pou-ekhoume-anagke/ (24.4.2021).

Μαχαιράς, Λ., Χρονικόν, *Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η ποία λέγεται Κρόνακα, τουτεστιν Χρονικόν*, Εκδόσεις Ενδυμίων, Αθήνα 2015.

Berstein, S. – Milza, P., *Ιστορία της Ευρώπης, Από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά Κράτη*, τόμ. 1, 1η έκδ., Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, [χ.τ.] 1997.

Wickham, C., *Η Μεσαιωνική Ευρώπη*, 1η έκδ., Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2018.